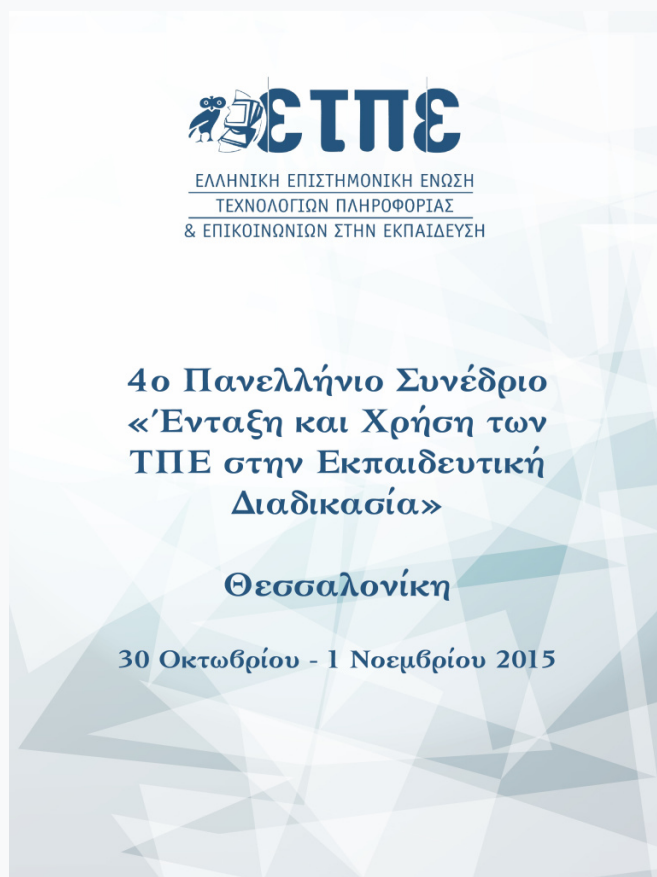

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2015)

4ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία»

Η Λέξη Ένα Όχημα για το Ταξίδι της Γραφής

Π. Μαντζανάρη, Ι. Γεωργιάδου

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μαντζανάρη Π., & Γεωργιάδου Ι. (2022). Η Λέξη Ένα Όχημα για το Ταξίδι της Γραφής. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 1, 399–407. ανακτήθηκε από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cetpe/article/view/4268>

Η Λέξη Ένα Όχημα για το Ταξίδι της Γραφής

Π. Μαντζανάρη¹, Ι. Γεωργιάδου²

¹ Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αρσάκειο Δημοτικό Θεσσαλονίκης,
giotaman@gmail.com

² Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης/ 28ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης,
ioageorgi@sch.gr

Περίληψη

Ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου και η παραγωγή γραπτού λόγου αποτελεί μια πολύπλοκη και απαιτητική διαδικασία, η οποία όμως είναι διδάξιμη. Καθοριστικής σημασίας για τη διδασκαλία της και την πιο ευχάριστη ενασχόληση των μαθητών με αυτήν, έχει αποδειχτεί και η συμβολή των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Στην παρούσα μελέτη παρουσιάζεται μια πρόταση στην εκπαιδευτική κοινότητα ως προς τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου με απώτερο στόχο τη διδασκαλία παραγωγής κειμένου με τη χρήση λογισμικού σε μαθητές των πρώτων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.

Λέξεις κλειδιά: ΤΠΕ, διδασκαλία Γλώσσας, θεωρίες μάθησης

1. Εισαγωγή

Το βασικότερο στοιχείο που διακρίνει τον άνθρωπο από τους άλλους οργανισμούς είναι η ικανότητά του να κατακτά και να χρησιμοποιεί τη γλώσσα. Η μάθηση της γλώσσας είναι το στάδιο κατά το οποίο ο άνθρωπος αποκτά την ικανότητα να αντιλαμβάνεται, να παράγει και να χρησιμοποιεί λέξεις (Κούβελας, 1998). Ένα στάδιο απαραίτητο πριν φτάσει στο σημείο να κατανοεί, να επικοινωνεί, να εκφράζει τις σκέψεις και τις προθέσεις του και να μεταφέρει τη γνώση και τα συναισθήματά του. Μια διεργασία η οποία συντελεί στο να χρησιμοποιεί τη γλώσσα στην καθημερινότητά του για να εξυπηρετεί τις επικοινωνιακές του ανάγκες αλλά και να εκφράζει με σαφήνεια και καθαρότητα τις σκέψεις, τις απόψεις και τις πεποιθήσεις του (Ταβουλάρη, 1999). Αυτές οι ικανότητες περιλαμβάνουν την κατάκτηση διαφορετικών ικανοτήτων, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν τη σύνταξη, τη φωνητική και ένα εκτεταμένο λεξιλόγιο (Κούβελας, 1998).

Έχοντας κατακτήσει το πρώτο επίπεδο μάθησης με την ομιλία, ο μαθητής μεταβαίνει στην 'μάθηση', η οποία αποτελεί μια διαδικασία που οδηγεί σε μια διαρκή μεταβολή της συμπεριφοράς του και η οποία προκύπτει ως αποτέλεσμα εμπειρίας ή μάθησης (Μπαμπινιώτης 2007). Επιπροσθέτως, θα πρέπει να αναφερθεί πως η μάθηση μπορεί να είναι αποτέλεσμα μιας οργανωμένης διαδικασίας (διδασκαλίας, εκπαίδευσης), αλλά και απόρροια της εν γένει εμπειρίας του ατόμου (Bigge, 1990).

2. Θεωρίες μάθησης

Είναι χρήσιμο σ' αυτό το σημείο να πραγματοποιηθεί μια σύντομη ανασκόπηση των πιο διαδεδομένων θεωριών μάθησης καθώς και των διδακτικών τεχνικών που κάθε μια χρησιμοποιεί.

Σύμφωνα με τη θεωρία μάθησης του *Συμπεριφορισμού* η μάθηση ορίζεται ως μία αλλαγή στη συμπεριφορά του μαθητή που προκύπτει μέσω της διδασκαλίας του δασκάλου αλλά και των ασκήσεων που τίθενται από το δάσκαλο στο μαθητή. Η μάθηση επιτυγχάνεται με την ενίσχυση της επιθυμητής συμπεριφοράς του μαθητή, είτε μέσω της αμοιβής (θετική ενίσχυση) είτε μέσω αρνητικής ενίσχυσης (επίπληξη ή αρνητική σημείωση και αξιολόγηση) (Κουλαϊδής, 2007; Διεύθυνση Επιμόρφωσης & Πιστοποίησης 2013).

Το μοντέλο διδασκαλίας που είναι συμβατό με αυτή τη θεωρία έχει ονομαστεί μοντέλο μεταφοράς της γνώσης ή και αφηγηματικό, δασκαλοκεντρικό, μετωπικό μοντέλο διδασκαλίας (Φρέιρε 1974; Ματσαγγούρας, 2011). Στη διάρκεια της διδασκαλίας είναι κυρίαρχες η παρουσία και οι ενέργειες του δασκάλου και υπάρχουν μικρά περιθώρια ενεργητικής συμμετοχής του μαθητή (Φρέιρε, 1974; Κουλαϊδής, 2007).

Ο *Εποικοδομισμός*, η δεύτερη θεωρία μάθησης, στηρίζεται στην αρχή ότι ο άνθρωπος οικοδομεί ενεργητικά τη γνώση μέσω της απόδοσης νοήματος στις γνωστικές εμπειρίες του και δεν είναι ένας παθητικός υποδοχέας πληροφοριών και γνώσεων (Kelly, 1955). Κατ' αυτόν τον τρόπο, η μάθηση θεωρείται ως μία γνωστική διαδικασία κατά την οποία το άτομο οικοδομεί νοήματα ως αποτέλεσμα της οργάνωσης και προσαρμογής των νέων πληροφοριών στις ήδη υπάρχουσες γνωστικές δομές και γνώσεις του. Συνεπώς, ο μαθητής μαθαίνει όταν βρίσκεται σε ένα περιβάλλον πλούσιο σε γνωστικά ερεθίσματα, το οποίο του δίνει τη δυνατότητα να αλληλεπιδρά ενεργητικά μαζί του (Κουλαϊδής, 2007).

Στο πλαίσιο της εποικοδομιστικής προσέγγισης εντάσσεται και το κίνημα της ανακαλυπτικής ή διερευνητικής μάθησης το οποίο εισηγήθηκε ο J. Bruner (1961). Σε αυτή την προσέγγιση ο εκπαιδευτικός έχει το ρόλο του εμπνευστή, του διευκολυντή και του καθοδηγητή στη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης (Κουλαϊδής, 2007).

Τέλος, οι κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης στηρίζονται στην *κοινωνικοπολιτισμική θεωρία* του Vygotsky (Κουλαϊδής, 2007) και αντιμετωπίζουν τη μάθηση ως μία διαδικασία κοινωνικής αλληλεπίδρασης του ατόμου με το κοινωνικό περιβάλλον του. Το άτομο δεν οικοδομεί τη γνώση ατομικά μέσα σε ένα πολιτισμικό και επικοινωνιακό «κενό». Αντίθετα, η μάθηση συντελείται μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια (στενά συνυφασμένα με τη γλώσσα, τα κοινωνικά στερεότυπα, και τις ατομικές αντιλήψεις) και δημιουργείται από την αλληλεπίδραση του ατόμου με άλλα άτομα σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις και μέσω της πραγματοποίησης κοινών δραστηριοτήτων (Κουλαϊδής,

2007). Σύμφωνα με τις παραπάνω θεωρίες μάθησης, εξαιρετικά σημαντικός είναι ο ρόλος της επικοινωνίας, της χρήσης της γλώσσας για επικοινωνία και συνεννόηση και κυριότερα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης με άλλα άτομα (Vygotsky, 2008), συνεργατική μάθηση σε όλες τις μορφές της. Μια διδασκαλία λοιπόν σύμφωνα με αυτές τις θεωρίες μάθησης, θα πρέπει να είναι προσεκτικά σχεδιασμένη ώστε να ενθαρρύνει τη συνεργασία και την κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών (Κουλαϊδής, 2007).

3. Οι ΤΠΕ εργαλείο στη διδασκαλία της Γλώσσας

Τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει έντονη συζήτηση στη χώρας μας για τα οφέλη που μπορούν να προσκομίσουν οι Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση. Έχει επισημανθεί ότι οι Νέες Τεχνολογίες ή όπως είναι ευρύτερα γνωστές, οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) μπορούν να αλλάξουν με την εφαρμογή τους στην εκπαίδευση τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι εντοπίζουν, συγκεντρώνουν, αναπαριστούν και μεταφέρουν τις πληροφορίες (Τζιμογιάννης, 2002). Βέβαια, η εισαγωγή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση δεν μπορεί να γίνει με επιτυχία χωρίς να υπάρχει το κατάλληλο υπόβαθρο, δηλαδή σε ένα θεωρητικό κενό. Πίσω από την οποιαδήποτε μορφή αξιοποίησης και χρήσης των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία υπάρχουν υποκείμενες θεωρίες μάθησης, μοντέλα αλλά και τεχνικές επιτυχούς ένταξης.

Πληθώρα εκπαιδευτικών λογισμικών έχουν δημιουργηθεί για να συνδράμουν επικουρικά στο έργο του εκπαιδευτικού. Τα σχεδιασμένα για τη διδασκαλία παραγωγής γραπτού λόγου λογισμικά χρησιμοποιούνται ως μηχανιστικά και γνωστικά εργαλεία που βοηθούν τον μαθητή να δομήσει τις αναγκαίες γνώσεις και να αναπτύξει δεξιότητες (γνωστικές - μεταγνωστικές) οι οποίες είναι απαραίτητες προκειμένου να μεταβεί από το επίπεδο του αρχάριου στο επίπεδο του έμπειρου συγγραφέα.

Συγκεκριμένα, υπάρχουν τρία μοντέλα τα οποία μιλούν για την αναγκαιότητα και την καλύτερη ενσωμάτωση και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία. Το *Τεχνοκεντρικό* μοντέλο που δίνει μεγαλύτερη σημασία στην τεχνολογία των Η/Υ και στην εκμάθηση της λειτουργίας τους. Κύρια επιδίωξή του είναι η απόκτηση βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων χρήσης των Η/Υ. (Διεύθυνση Επιμόρφωσης & Πιστοποίησης 2013). Το *Ολοκληρωμένο ή Ολιστικό* μοντέλο, που αναφέρεται στην αξιοποίηση των ΤΠΕ σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Η Πληροφορική, δηλαδή, να διαχέεται στο σύνολο των μαθημάτων και των σχολικών δραστηριοτήτων και οι απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες ΤΠΕ να καλλιεργούνται σε κάθε γνωστικό αντικείμενο χωρίς να είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός ξεχωριστού μαθήματος Πληροφορικής. (Jonassen, 2000). Τέλος, το *Πραγματικό* μοντέλο αποτελεί έναν συνδυασμό των δύο προηγούμενων προσεγγίσεων. Προτείνει τη συνδυασμένη διδασκαλία μαθημάτων *Πληροφορικής* με ταυτόχρονη ένταξη των ΤΠΕ ως μέσο

στήριξης της μαθησιακής διαδικασίας στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα (Κόμης, 2004; Μικρόπουλος, 2008; Καλλαρά, 2011).

Στην Ελλάδα, όπως και σε πολλά άλλα κράτη, επικράτησε αρχικά το πρώτο μοντέλο. Τελευταία, το μοντέλο της ολιστικής και της πραγματολογικής προσέγγισης τείνει να εμπλουτιστεί από την προβληματική του πληροφορικού και ψηφιακού γραμματισμού μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της διάδοσης και εφαρμογής της παιδαγωγικής των πολυγραμματισμών στην εκπαίδευση (Διεύθυνση Επιμόρφωσης & Πιστοποίησης 2013, Μικρόπουλος, 2008).

Καταλυτικός είναι ο ρόλος που παίζουν τα ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΠΣ (ΦΕΚ των νέων ΔΕΠΠΣ - ΑΠΣ, ΦΕΚ 303B/13-03-2003 (18MB), ΦΕΚ 304B/13-03-2003 (15MB)). Σύμφωνα με αυτά, η διδασκαλία του μαθήματος της γλώσσας στο Δημοτικό, αποτελεί ένα σύνολο ετεροτήτων, διαφορών και αντιθέσεων που συνδέονται μεταξύ τους (Γρόλλιος, 1999). Αποσκοπεί στην ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών να χειρίζονται με επάρκεια και αυτοπεποίθηση, συνειδητά, υπεύθυνα, αποτελεσματικά και δημιουργικά τον γραπτό και τον προφορικό λόγο, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική και την ευρύτερη κοινωνία τους

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης πραγματοποιήθηκε μια εκπαιδευτική δράση που απευθύνεται σε μαθητές των πρώτων τάξεων του Δημοτικού σχολείου. Σκοπός της πρότασης αυτής είναι ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου των μαθητών με απώτερο στόχο τη διδασκαλία παραγωγής κειμένου με τη χρήση λογισμικού Articulate (*e-learning software*) και τον επεξεργαστή κειμένου word (*Microsoft word*).

4. Λογισμικό - Εκπαιδευτική Δράση

Το λογισμικό Articulate είναι ένα εκπαιδευτικό εργαλείο που επιτρέπει τη δημιουργία αλληλοεπιδραστικών ασκήσεων. Προσφέρεται για δραστηριότητες πρακτικής και εξάσκησης και γι' αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε δραστηριότητες αξιολόγησης είτε *on line*, είτε *όχι*. Το παραγόμενο του λογισμικού μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως έτοιμη άσκηση την οποία τα παιδιά καλούνται να λύσουν, προκειμένου να ζητηθεί από τους μαθητές να συνθέσουν μόνοι τους μια άσκηση αξιολόγησης για τις υπόλοιπες ομάδες της τάξης. Είναι ένα λογισμικό που βοηθάει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων οργάνωσης και ομαδικού πνεύματος.

Το δεύτερο εργαλείο, ο επεξεργαστής κειμένου "word", είναι ένα λογισμικό ειδικής κατηγορίας και χρησιμοποιείται, γενικά, ως προς την παραγωγή, τροποποίηση, σελιδοποίηση και επικοινωνία κειμένων σε ψηφιακή μορφή. Είναι ένα εργαλείο με τη μεγαλύτερη χρήση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ανοικτό και ευέλικτο με το οποίο οι μαθητές μαθαίνουν να σκέφτονται πάνω στη δομή και το σκοπό της γλώσσας (Διεύθυνση Επιμόρφωσης & Πιστοποίησης, 2013). Αποτελεί μια νέα μέθοδο γραφής η οποία είναι ποιοτικά διαφορετική από τη γραφή που λαμβάνει χώρα με μολύβι και χαρτί αναδεικνύοντας την εξέλιξη της γραφής αλλά και τον αναστοχασμό.

Ένα ακόμη εργαλείο Πληροφορικής που χρησιμοποιήθηκε για την πραγματοποίηση της δράσης στην παρούσα εργασία είναι τα Google docs (*ψηφιακή πλατφόρμα*). Ως επέκταση των άλλων δύο, το εργαλείο αυτό αποτελεί ένα ειδικό ψηφιακό περιβάλλον γραφής, έναν ειδικό τύπο ιστοτόπου που επιτρέπει στους χρήστες του να δημιουργούν και να επεξεργάζονται τις σελίδες του. Δίνεται η δυνατότητα σε διάφορα άτομα να γράφουν μαζί και να επεξεργάζονται το ίδιο κείμενο ή ασκήσεις (αλλά όχι ταυτόχρονα), με αποτέλεσμα να μπορέσουν να δημιουργήσουν ένα κείμενο.

Η υλοποίηση της εκπαιδευτικής δράσης καθίσταται εφικτή με τον συνδυασμό των ανωτέρω εργαλείων της Πληροφορικής. Η εκπαιδευτική πρόταση πραγματοποιήθηκε σε δύο σχολεία, στα οποία εργάζονται οι συγγραφείς της παρούσας εργασίας: στο Αρσάκειο Δημοτικό Σχολείο και στο 28^ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την υλοποίηση της πρότασης είναι η ακόλουθη: Αρχικά οι μαθητές των μικρών τάξεων επεξεργάζονται ασκήσεις λεξιλογίου, δομημένες με το λογισμικό Articulate. Στόχος είναι ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου τους, μια δραστηριότητα στο πλαίσιο της διερευνητικής και ανακαλυπτικής μάθησης (Κουλαϊδής, 2007). Κατόπιν, με τη χρήση ενός επεξεργαστή κειμένου (word), οι μαθητές επεξεργάζονται και οργανώνουν τα παραγόμενα του πρώτου σταδίου και στη συνέχεια οδηγούνται στη δημιουργία ενός γραπτού κειμένου. Όλα αυτά επεξεργάζονται κατά το τελικό στάδιο στο ειδικό περιβάλλον γραφής των Google docs, όπου παρέχεται η δυνατότητα συνεργασίας ανάμεσα σε ομάδες μαθητών ακόμα και σε διαφορετικά σχολεία. Στο χώρο του drive και στις ασκήσεις έχουν δυνατότητα πρόσβασης μόνο άτομα, τα οποία συνεργάζονται και κατά συνέπεια έχουν τον σχετικό σύνδεσμο. Οι εργασίες των μαθητών επεξεργάζονται ξεχωριστά από τους μαθητές της κάθε τάξης του σχολείου, κι έπειτα επεμβαίνουν και στις ασκήσεις των συνομήλικων μαθητών από το άλλο σχολείο, ακολουθώντας οδηγίες για τον εμπλουτισμό της άσκησης. Τα αποτελέσματα των εργασιών ανακοινώνονται σε όλους τους μαθητές.

Η πραγμάτωση αυτής της δράσης λαμβάνει χώρα στον χώρο του εργαστηρίου πληροφορικής, όπου οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες των δύο ή τριών ατόμων, και κατά τη φάση ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων, στον χώρο της τάξης με τη βοήθεια Η/Υ και ενός βιντεοπρωτόκολλου.

5. Διαδικασία

Ακολουθούν κάποια ενδεικτικά παραδείγματα από τις ασκήσεις που χρησιμοποιήθηκαν για την εκπόνηση της εργασίας.

Α' τάξη: Αρχικά, δίνονται στους μαθητές ασκήσεις λεξιλογικού περιεχομένου (με το λογισμικό Articulate) (Εικόνα 1). Ζητείται να αντιστοιχίσουν τα αντίθετα επίθετα. Για την παραγωγή γραπτού λόγου δίνεται άλλη άσκηση με εικόνες (σε word) και οι μαθητές καλούνται να περιγράψουν (Εικόνα 1).

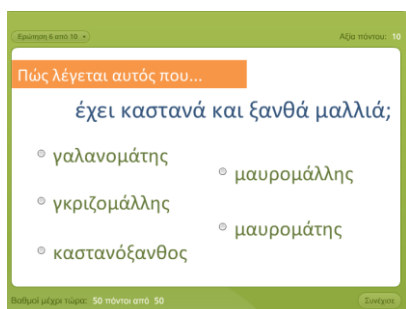
Λεξιλογική άσκηση

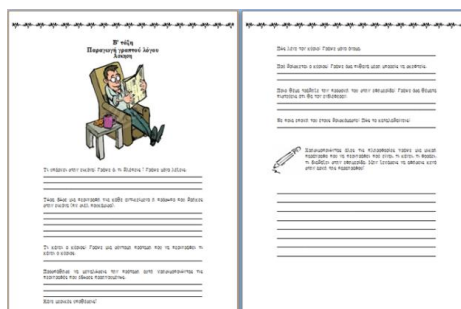
Παραγωγή λόγου

Εικόνα 1: Α' τάξη

Β' τάξη: Αρχικά, δίνονται στους μαθητές ασκήσεις λεξιλογικού περιεχομένου (με το λογισμικό Articulate) (Εικόνα 2). Ζητείται να εντοπίσουν τα αναγκαία επίθετα για την περιγραφή ενός ατόμου. Κατόπιν, για την παραγωγή γραπτού λόγου δίνεται μια άσκηση με εικόνα (σε word). Οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν αρχικά στις ερωτήσεις και στη συνέχεια να γράψουν μία παράγραφο συνοψίζοντας αυτά που συμπλήρωσαν σε ενιαίο κείμενο (Εικόνα 2).

Λεξιλογική άσκηση

Παραγωγή λόγου

Εικόνα 2: Β' τάξη

Γ' τάξη: Αρχικά, δίνονται στους μαθητές ασκήσεις λεξιλογικού περιεχομένου (με το λογισμικό Articulate) (Εικόνα 3). Ζητείται να εντοπίσουν τα επίθετα που χρειάζονται για να περιγράψουν τα χαρακτηριστικά ενός αντικειμένου. Κατόπιν, για την παραγωγή γραπτού λόγου δίνεται μια άσκηση με εικόνα (σε word) και οι μαθητές καλούνται, αφού πρώτα απαντήσουν στις ερωτήσεις, να γράψουν μια παράγραφο συνοψίζοντας αυτά που συμπλήρωσαν (Εικόνα 3).

- Jonassen, D.H. (2000). *Computers as mindtools for schools: Engaging critical thinking* (2nd ed.). Columbus, OH: Merrill.
- Καλλαρά, Α. (2011). Μια πρόταση εφαρμογής του πραγματολογικού μοντέλου εισαγωγής των ΤΠΕ στο σχολικό πρόγραμμα. Εκπαίδευση Ενηλίκων και Πολιτισμός στην Κοινότητα (Διαδικτυακή έκδοση για την Εκπαίδευση Ενηλίκων, την Τέχνη και τον Πολιτισμό) *Τετραμηνιαία έκδοση του Επιστημονικού Δικτύου Εκπαίδευσης Ενηλίκων 3ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας ΠΡΑΚΤΙΚΑ* [239] Κρήτης, Τεύχος 3. Ανάκτηση 24-01-20114 από: <http://cretaadulthoodeduc.gr/blog/?p=298>].
- Kelly, G. A. (1955). *The psychology of personal constructs*. New York: Norton.
- Κόμης, Β. (2004) *Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών*. Αθήνα: Νέες Τεχνολογίες. (Μεταίχμιο).
- Κούβελας Ηλίας (1998). *Μια πολυεπιστημονική θεώρηση της γλώσσας*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Κουλαϊδής, Β. (επιμ.). (2007) *Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις για την Ανάπτυξη Κριτικής-Δημιουργικής Σκέψης*. ΑΘΗΝΑ: ΟΕΠΕΚ.
- Ματσαγγούρας, Η. (2011) *Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας*. Αθήνα: Gutenberg – Δαρδανός.
- Μικρόπουλος, Τ. (2008). *Ο Υπολογιστής ως γνωστικό εργαλείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπαμπινιώτης (2007, 15 Δεκεμβρίου). *Γλωσσολογική προσέγγιση τού λόγου*. Ομιλία στο Αιγινίτειο Νοσοκομείο.
- Ταβουλάρη Ζ. (2003). *Το γλωσσικό μάθημα στο Δημοτικό Σχολείο: Συγκριτική θεώρηση των Α.Π. του 1984 και του 1999*, Ανάκτηση από: www.pee.gr/wp-content/.../taboylari.htm.
- Τζιμογιάννης, Α. (2002). Προετοιμασία του Σχολείου της Κοινωνίας της Πληροφορίας: προς ένα ολοκληρωμένο μοντέλο ένταξης των τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 122, 55-65.
- Φ.Ε.Κ. 93/10-2-1999, τεύχος 2^ο (1999). *Πρόγραμμα Σπουδών της Νεοελληνικής Γλώσσας στην προ-Δημοτική Εκπαίδευση-Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό Σχολείο*.
- Φρέιρε, Π. (1974). *Η αγωγή του Καταπιεζομένου*. Κρητικός (μετ). Αθήνα: Εκδ. Ράππας.
- Vygotsky, L. (2008). *Σκέψη και Γλώσσα*. Αθήνα: Γνώση.